

GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA HAYVANCILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN KİMİ ÖNERİLER

Orhan KARACA*

Mustafa KAYMAKÇI**

Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Muş, Şırnak, Siirt, Şanlıurfa ve Van illerini kapsayan 6. Tarım Bölgesinin (Güneydoğu) ekonomik yaşamının özünü hayvancılık oluşturur. Doğal yapının ortaya çıkardığı bu potansiyeli harekete geçirecek atılımlara dayalı olmayan kalkınma programlarının başarısı olası değildir..

Bölge'de hayvancılığının geliştirilmesine yönelik başta Tarım Bakanlığı olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttükleri kimi çalışmalar vardır. Ancak yapılan çalışmalar ve kullanılan kaynakların gerekli yararı sağladığı söylenemez. Bunun başlıca nedeni kamu öncülüğü ve desteğinin gerçek hayvan yetiştiricilerine doğrudan yansımamasıdır.

Bölgedeki hayvancılık işletmeleri başlıca iki gruba ayrılır. Bu işletme gruplarının özellikleri incelenirse sorunlar daha iyi ortaya çıkar.

1. Pazara tam açılmamış kendi öz tüketimini esas alan ve kâr amaçlı etkinlik gösteremeyen küçük aile işletmeleri : Bu işletmeler hayvan üreten ve farklı ürünlerini elde eden işletmelerdir. Birim işletmede hayvan sayısı az ve tür çeşitliliği (koyun, keçi ve sığır) vardır. Gerçek hayvan yetiştiricileri olarak anılan bu işletmelerde çağdaş üretim girdilerini kullanmak hemen hemen olanaksızdır. Hayvancılığın geliştirilmesi denildiğinde çayır mer'a gibi doğal kaynakları ve çağdaş

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Van

** Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İzmir

hayvansal üretim girdilerinin uygun biçimde kullanılmasıyla birlikte varolan genetik kaynakları korumak koşuluyla giderek daha yüksek verim yetenekli hayvanların üretilmesi anlaşılır. Bu anlamda küçük aile işletmeleri hayvancılığı geliştirme çalışmalarında odak noktası olmalıdır.

2. Hayvan ve hayvansal ürünlerin alım-satım ve başta besicilik olmak üzere değerlendirilmesine dayalı ticari işletmeler : Bu işletmeler doğrudan kâr amaçlı faaliyet gösterirler. Devlet desteğini alabilme özelliğini belirli ölçülerde taşırlar. Kamuoyunu etkileme güçlerinden dolayı, sorunları hayvancılık sorunlarıyla adeta özdeşleşmiştir. Sorunlarının özünü genel fiyat politikaları ve sermaye gereksinimleri oluşturur. Oysa bu sorunlar çözülsün bile doğrudan kaynak olan küçük aile işletmelerine bağlı hayvancılık alt yapısı gelişmeden varolan kısır döngü devam edecektir. Çünkü üretim maliyeti ve kalite kaynağa bağlıdır.

Verilen bilgilerden ticari hayvancılık işletmelerinin desteklenmemesi gerektiği gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Bu işletmelerin gelişmesi dolaylı olarak altyapıyı etkiler. Ancak bu etki hayvan sayılarında artış yaratacak kadardır. Doğrudan alt yapıyı kapsamayan çalışmalarla hayvancılıkta sağlıklı bir gelişme beklenemez. Hayvancılık teşvik kredilerine ilişkin uygulama sonuçları ortadadır. Amaç dışı kullanım ve göstermelik yatırımlar ilgi çekici boyutlardadır. Şehir merkezleri çevresinde sıralanan boş besi üniteleri bunun tipik örnekleridir.

Hayvancılığın geliştirilmesine yönelik çalışmaların doğrudan aile işletmelerine, yani köye ve köylüye yönelik olması gereği açıktır. Bu da ancak yetiştirici örgütlerinin varoluşuyla olasıdır. Bölgede göreneksel dayanışma örnekleri sözkonusudur. Özellikle ortak mer'a kullanımına dayalı bu tür ilişkiler de dikkate alınarak seçilmiş köylerde yetiştirici örgütleri oluşturulmalıdır.

Örgütlenmede devlet öncülüğü zorunludur. Bölgede et veriminin başta gelmesi nedeniyle örgütlenmede besi temel dayanak olacaktır. Köy bazında ele alınacak yapılanmada besi hayvanı veren yetiştiriciler örgütün doğal üyelerini oluşturacaklardır. Böylece uzun olan canlı kasaplık hayvan pazarlama zinciri kısılırken besi uygulamaları kazançları da yetiştiriciye aktarılmış olacaktır. Besi örgütlerinin yaygınlaşmasıyla iki temel işlev kolaylıkla yerine getirilebilir;

1. Aile işletmelerinin gelir düzeyleri yükselecek ve etkinliklerindeki geleneksel anlayış değişecektir. Aile gereksinimine yönelik üretim anlayışı içinde kârlılık anlayışı ön plana çıkacaktır.

2. Yetiştiricilerin çağdaş üretim girdilerini kullanmaya başlamalarıyla birlikte giderek daha yüksek verim yetenekli hayvan soylarının geliştirilebilme şansı ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla gelişen hayvansal üretim altyapısı kendisine dayalı sanayi kuruluşlarının da verimliliğini arttıracaktır.

Güneydoğu Tarım Bölgesi'nde toplam et üretimi içinde en yüksek payı (% 49) koyun eti oluşturur. Sığır eti ikinci sıradadır (% 37). Türkiye genelinde sığır eti başta gelir (% 62). Koyun eti sığır etinin ancak yarısı (% 31) kadardır. Bölgede tüketim merkezlerine yakın yörelerde entansif süt sığırcılığı, yöresel özelliklere göre arıcılık ve kanatlı hayvan yetiştiriciliği teşvik edilebilir. Ancak asıl üzerinde durulması gereken hayvancılık kolu koyunculuktur. Çünkü köylüyü köyde tutma ve istihdam gücünü artırma işlevinde koyunculüğün özel bir yeri vardır.

Sunulan bilgilere bağlı olarak bölge hayvancılığının geliştirilmesine yönelik çalışmaların aşağıda sıralanan öneriler doğrultusunda yapılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu önerilere Yüzüncüyıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü tarafından Ağrı, Bitlis, Muş ve Van illerinde 250 köylü işletme ile yapılan görüşme ve 110-130 işletmeyi kapsayan anket çalışması sonuçları da ışık tutmuştur.

1. Güneydoğu Anadolu Besi Kooperatifleri Birliği kurulmalıdır. Birliğin kuruluşu ve geliştirilmesi devlet eliyle yapılmalıdır. Daha sonra yetiştiriciye devredilebilir.

2. Koyunculuk esas alınarak seçilen köylerde birer besi kooperatifi oluşturulmalıdır. Kuzu ve toklu besiciliğiyle işe başlanmalıdır.

3. Ağustos-Eylül aylarında mer'a + kesif yem besi tercih edilmelidir. Günboyu mer'alanan kuzulara akşama doğru açık alanlarda ya da basit avlularda yem sunusu yeterlidir. Uygulama 2-3 ay vadeli yem sağlama dışında önemli bir yatırımı gerektirmez.

4. Besi işletmelerinin yaptığı gibi kooperatifin kış aylarında ya da izleyen mer'a dönemi yayla besisi yapması uygun değildir. Ancak zorunluluk duyuluyorsa yetiştiricilerin nakit ihtiyacını borçlandırma yoluyla

karşılıyarak kış aylarında besi yapılabilir. Çünkü yetiştiriciler Eylül-Ekim aylarında kuzularını pazarlayarak kışlık gereksinimlerini karşılarlar.

5. Besi kooperatifleri birliği başta Ziraat Bankası olmak üzere finans kuruluşları yanında yem ve et sanayi kuruluşlarıyla sıkı bir işbirliği oluşturacak biçimde örgütlenmelidir. Gerçekte besi kooperatifleri birliği büyük finans kaynaklarıyla etkinlik gösteren bir kuruluş olmaksızın ziyade varolan kaynakların daha verimli kullanımını sağlayan bir tür koordinasyon birimi olarak ortaya çıkacaktır.

6. İyi bir örgütlenme ile bir yandan üretim maliyetleri düşürülürken bir yandan da yetiştirici gelirleri arttırılabilir. Ancak varolan hayvan materyali ile verimlilik belirli düzeylerden öteye götürülemez. Giderek daha nitelikli hayvan tipleri ve ırklarının devreye girmesi zorunludur. Kazanan üreticinin damızlık gereksinimi baskı unsuru olacaktır. Besi kooperatifleri birliği kimi üye işletmelerin damızlıkçı işletmeler olarak çalışmasını sağlayabilmeyi de yapılanma kapsamına almalıdır. Bu çerçevede üniversiteler ve araştırma kurumlarıyla uygulamalı işbirliği ortamları oluşacaktır.

7. Besi kooperatifleri birliğinin işlerlik kazanması ile hayvancılığa dayalı sanayi kuruluşlarının etkinliği artacaktır. Besi kooperatifleri birliği kimi kamu kuruluşlarını devralabileceği gibi yeni kuruluşlar açabilir ya da kimi ortaklıklar oluşturabilir.